

„Încerc să aflu ceea ce gândesc copiii despre minciună”, am continuat. „Știm multe despre ceea ce gândesc părinții, dar nu prea multe despre ceea ce gândesc și fac copiii. De aceea te intervievez pe tine și pe alți copii din clasa întâi, a șaptea și a unsprezecea.”

Jack a privit în altă parte pe măsură ce vorbea, trăgând cu ochiul doar ocazional la mine, pe măsură ce notam ceea ce îmi povestea. „Mergeam prin camera de lucru și am dat jos de pe masă tastatura de la computerul tatălui meu. După care, am pus-o la loc unde era și nu am spus nimic. A doua zi tatăl meu a întrebat: «S-a jucat cineva cu computerul meu? Nu pot să-l fac să meargă». Nu am spus niciun cuvânt. L-a întrebat pe fratele meu, iar el a spus că nu, și apoi m-a întrebat pe mine. Am spus «Nu, nu l-am atins».”

Jack l-a indus în eroare pe tatăl său exact cum Tom ne-a indus în eroare în legătură cu petrecerea secretă pe care o dăduse în noaptea în care mama lui și cu mine nu am fost acasă. Jack a spus de fapt ceva fals — „Nu l-am atins” — în timp ce Tom nu a trebuit să spună nimic neadevărat pentru a ne induce în eroare. A putut să ne prostească doar prin ascunderea adevărului.

Există multe tipuri de minciună, așa cum există multe variații ale adevărului. Motivul pentru care oamenii mint poate varia de la dorința de a evita pedeapsa până la dorința de a-și proteja intimitatea. Putem analiza cum diferă minciunile din câteva puncte de vedere avantajoase. Putem privi tehnica pe care copilul a folosit-o pentru a duce la îndeplinire minciuna. Putem examina motivul pentru care copilul a ales să mintă. Putem adopta perspectiva țintei minciunii, examinând dacă ținta a fost încrezătoare sau suspicioasă. Sau putem lua în conside-

rare impactul minciunii și răul pe care aceasta l-a provocat țintei, mincinosului sau altcuiva. Aceste perspective se întrepătrund într-un mod complex și va fi necesar să le luăm în considerare pe toate pentru a înțelege cum diferă minciunile.

Există o diferență între tănuire și minciună?

Unii oameni ar spune că Jack a mințit și Tom nu, dar sunt de părere că nu există o diferență prea mare între a spune ceva fals și a ascunde adevărul. Ambele sunt minciuni. Scopul este același — de a induce în eroare în mod deliberat. Dacă ar fi apărut și înainte probleme la acel computer, tatăl lui Jack ar fi putut să nu se gândească să-și întrebe copiii dacă s-au jucat la el. Jack nu ar fi fost nevoit să spună nimic neadevărat. Asemeni lui Tom, Jack ar fi putut tănui fără să fie nevoit să falsifice. Dacă Tom ar fi fost mai puțin scrupulos în a strânge rămășițele de la petrecere, s-ar fi aflat în același punct ca Jack. Aș fi putut să întreb „Tom, ce caută toate aceste pahare și farfuriile de hârtie în gunoi?” Tom ar fi fost nevoit să spună ceva neadevărat, dacă a fost suficient de deștept să se gândească la un răspuns pe loc. (Mincinoșii profesioniști, incidental, nu lasă astfel de probleme la voia întâmplării. Își pregătesc din timp răspunsurile, memorând un răspuns credibil pentru fiecare întrebare pe care cred că prada lor le-o poate pune¹.)

Interviurile noastre cu copii au scos la iveală că majoritatea dintre ei recunosc faptul că tănuirea adevărului este o formă de minciună, ca dovadă reacția lor la următoarea poveste pe care am spus-o:

Robert (Jane, în cazul în care întrebam o fată) s-a jucat cu casetofonul părinților săi, chiar dacă aceștia îi spusese să nu atingă casetofonul dacă ei nu se aflau în preajmă. Fără să vrea, Robert a stricat casetofonul și s-a temut că va fi pedepsit când vor afla părinții lui. Când aceștia au ajuns acasă au dat drumul la casetofon și acesta nu a funcționat. În seara aceea, la cină, ei au întrebat „Știe cineva ce s-a întâmplat cu casetofonul?” și s-au uitat direct la Robert, dar Robert nu a spus nimic.

La sfârșitul povestirii i-am întrebat dacă sunt de părere că a mințit copilul prin a nu spune nimic atunci când părinții au întrebat cine l-a stricat. 70% dintre copii, deopotrivă din clasa întâi și a unsprezecea, au spus că a fost o minciună.

Tănuirea nu este cu nimic mai justificabilă, mai morală sau mai potrivită decât falsificarea*. Sunt doar tehnici diferite de a minți. Un mincinos le alege în funcție de circumstanțe. Toată lumea, copil sau adult, preferă mai degrabă să ascundă adevărul decât să spună ceva neadevărat. E mai ușor. Tănuitorul nu trebuie să-și aducă aminte sau să aperse o replică neadevărată. Iar tănuirea nu pare la fel de rea. Este mai rău deopotrivă pentru mincinos și pentru țintă să fie victima unei afirmații neadevărate („M-ai mințit în față!”) decât a unei tănuiri. Este mai greu să te retragi. Cu tănuirea, mincinosul poate gândi (sau, o dată prins, pretinde) că a fost pe cale să mărturisească și nu ar fi mințit dacă ar fi fost provocat direct. Acest lucru ar putea fi chiar adevărat.

* Filosoful Sissela Bok aduce un argument contrar, anume că tănuirea este mai justificabilă decât falsificarea, în cartea sa *Secrets*. (N.a.)

Tom nu este de acord cu mine. Nu consideră că a mințit în legătură cu petrecerea. Pentru el a minți înseamnă a spune ceva neadevărat, în timp ce tănuirea nu este o minciună. L-am provocat asupra acestei teme, arătându-i că din moment ce știa că i se cerea să ne spună dacă dăduse o petrecere, nu trebuia să-l întrebăm de câte ori îl vedeam „Ai dat o petrecere?” Era obligat să ne spună. Pentru a fi sigur că a înțeles ideea și că nu va mai tănuii altceva, am folosit, de asemenea, un exemplu de probleme la școală. Știe că dacă are probleme serioase la școală — să spunem, de exemplu, că directorul amenință să-l exmatriculeze dacă se mai ia la bătaie — el trebuie să ne spună chiar dacă noi nu întrebăm. Este de la sine înțeles că nu trebuie să-l întrebăm în fiecare zi „Ai probleme la școală?” Tot ceea ce trebuie să facem este să îi spunem o dată și numai o dată: „Dacă vreodată ai ceea ce noi considerăm necazuri la școală, trebuie să ne spui asta”. Tom este de acord că ne-a îndus în eroare și că a încălcat înțelegerea noastră referitoare la ceea ce are să ne spună, dar tot nu ar numi-o minciună.

Minciuni care ar putea fi acceptabile

Unii cititori ar putea crede că nu are importanță dacă Jack sau Tom au mințit. Toate minciunile sunt, pur și simplu, o greșeală. Aceasta este concluzia pe care am putea s-o tragem din răspunsul dat de Vicki Frost, mama a patru copii, o creștină fundamentalistă în vârstă de treizeci și patru de ani, care a condus un protest al părinților împotriva consiliului școlii locale. Conform revistei

Time, „... ea a criticat materialele care acompaniau *The Forgotten Door*, un roman scurt în care un copil spune o minciună pentru a proteja pe cineva. Ediția textului pe care o avea profesorul sugerează instructorilor să discute în clasă dacă o «gogoasă» poate fi considerată un act de «bunătate». Frost a susținut faptul că Biblia dă o «poruncă absolută» să nu mințim niciodată”.²

Vicki Frost nu este singura. Teologii și filosofii au argumentat secole de-a rândul dacă toate minciunile sunt la fel de rele și păcătoase. Mulți au argumentat că există circumstanțe când minciuna poate fi justificată. Ei citează exemplul clasic de inducere în eroare a unui potențial criminal care întreabă dacă persoana pe care o urmărește s-a refugiat în casa dumneavoastră. Argumentul care justifică minciuna este acela că ucigașul nu are dreptul la informația adevărată³. Un studiu recent a cerut studenților la colegiu să noteze gravitatea diferitelor tipuri de minciună pe o scală variind de la 1 (dacă minciuna este foarte gravă) la 11 (dacă erau de părere că este admisibilă). Au descoperit că studenții au scorat drept cele mai permisibile minciunile care i-au salvat pe alții de la a fi răniți, făcuți de rușine sau puși în situații stânjenitoare și minciunile care protejau intimitatea cuiva de o intruziune nepermisă. Minciunile care au făcut rău altora sau care au avut ca singur scop propriul câștig au fost judecate drept cele mai grave.⁴ Pe măsură ce înaintează în vârstă, copiii au o atitudine mai favorabilă față de minciunile altruiste. Majoritatea părinților își învață copiii să mintă dacă relatarea adevărului i-ar pune în pericol. Pentru a verifica ceea ce gândesc copiii despre acest fapt, am pus următoarea întrebare:

Imaginează-ți că ești singur acasă și un bărbat care arată ca un criminal vine la ușă. Bărbatul întreabă dacă părinții sunt acasă și te temi că dacă îi spui adevărul ar putea intra în casă să fure ceva sau să-ți facă rău. Astfel că îi spui: „Da, părinții mei sunt acasă amândoi, dar trag un pui de somn acum, va trebui să vă întoarceți mai târziu”. Este aceasta o minciună? Ar trebui s-o spui?

Toată lumea a aprobat această minciună, dar mulți dintre copiii mai mici nu au vrut să o numească minciună. „Este o minciună nevinovată”, a explicat un băiat. „Altfel ți-ar putea face rău.” O fetiță a pus problema astfel: „Știi, nu este o minciună pentru că ar putea să-ți facă rău”. O alta a spus: „Nu este o minciună pentru că pot da foc la casă sau să te omoare sau să-ți ia lucrurile”.

În opinia mea, aceasta nu este nici minciună nevinovată, nici gogoasă. Rezerv acești termeni pentru cazurile în care minciuna nu are prea multe consecințe. Spunerea adevărului sau a unei minciuni unui străin care arată periculos, referitor la faptul că ești sau nu singur acasă, are consecințe serioase. Este o minciună, dar majoritatea dintre noi ar fi de acord cu ea. Mulți părinți aprobă, de asemenea, minciuni mai puțin serioase, în care minciuna aduce beneficii țintei sale. De exemplu, o fetiță de 10 ani a descris o minciună în care i-a spus mamei sale că era obosită și că voia să meargă la culcare mai devreme, pentru a putea face în secret o felicitare pentru ziua de naștere a mamei.

Înșelăciunea: un tip special de minciună

Înșelăciunea este un alt tip de minciună cu care copiii sunt foarte familiarizați. De fapt, atunci când copiii cărora le-am luat interviu au fost întrebați dacă există un alt tip de minciună despre care nu i-am interogat, ei au răspuns: „Înșelăciunea”. Trișarea în școală este un fapt foarte comun. 22% dintre elevi încep să înșele în clasa întâi! Până în clasa a opta, 49% dintre copii admit că au trișat în ceea ce privește îndatoririle de elev.⁵ Și aceasta nu se termină aici. Într-un sondaj printre bobocii de liceu din California, trei sferturi dintre ei au copiat la examene. Înșelăciunea ar putea descrește până la sfârșitul liceului, dar cifrele sunt tot ridicate. 30% dintre bobocii de colegiu spun că au trișat la un test în ultimul lor an la liceu. Când aceeași întrebare a fost pusă bobocilor de colegiu acum 20 de ani, doar 21% au raportat înșelăciunea.⁶

Când copiii iau în considerare dacă să trișeze sau nu la un examen, sau când adulții iau în considerare dacă să înșele în legătură cu venitul lor sau soțul/soția, ei încadrează de obicei problema în termenii încălcării unei reguli, nu în termenii unei minciuni. Să minți este ceea ce trebuie să faci dacă vrei să înșeli, o funcție necesară a faptului de a fi hoț, delapidator sau adulterin. Unii copii cred că înșelăciunea în sine nu este minciună, dar că minciună este atunci când negi dacă ești provocat. În opinia mea, ambele trebuie să fie considerate minciuni. Înșelătorul *ascunde* sursa reală a informației și o prezintă *în mod fals* ca fiind proprie. Negarea faptului de a fi înșelat dacă ești provocat este cea de-a doua minciună. Negarea faptului că ai trișat este o încercare de a evita să fii pedepsit, în timp ce înșelăciunea este de obicei o

încercare de a lua recompensele care rezultă dintr-o notă bună. Desigur, înșelăciunea poate fi, de asemenea, o încercare de a evita pedeapsa dacă părinții au amenințat asupra consecințelor unor note proaste. S-au realizat multe cercetări asupra înșelăciunii, mai mult decât asupra oricărui alt tip de minciună. Mai târziu, voi examina câteva dintre aceste cercetări și voi explica ceea ce s-a aflat despre înșelăciune și de ce unii copii mint sau înșală mai mult decât alții.

Motivații pentru minciună

Cât de supărați vă simțiți când aflați că puștiul dumneavoastră a mințit nu depinde atât de mult de faptul că odrasla a ascuns sau a falsificat. Mai degrabă, *motivul* minciunii (de ce copilul dumneavoastră a ales să mintă) și *consecințele* minciunii (pe cine și cum afectează minciuna) contează de obicei cel mai mult. Sunt de părere că părinții se simt mai bine când înțeleg de ce copiii lor mint. Înțelegerea a ceea ce motivează minciuna poate ajuta părinții să decidă cum să răspundă într-un mod care să-l descurajeze pe copil să mai mintă. Pentru a complica lucrurile, nu există un motiv pentru care copiii mint; există multe. La fiecare grupă de vârstă par să predominie motive variate, așa cum vom vedea.

Evitarea pedepsei

Atât Tom, cât și Jack au mințit pentru a evita pedeapsa. Copiii de vârste diferite pe care i-am studiat spun că

evitarea pedepsei este motivul principal pentru care ei și alți copii mint. Părinții și profesorii spun, de asemenea, că evitarea pedepsei este motivul cel mai frecvent pentru care copiii mint. Acesta reprezintă unul dintre cele mai consistente rezultate în studiile științifice asupra minciunii.

Evitarea pedepsei este un motiv comun și pentru minciunile adulților. Majoritatea hoților, delapidatorilor și spionilor mint pentru a-și ascunde acțiunile. Astfel face curtezanul, aplicantul pentru o slujbă care ascunde faptul că a fost concediat din poziția lui anterioară și vitezomanul care spune polițistului din trafic că nu a văzut semnul de 45 de mile pe oră. De obicei, ei mint fără să ia prea mult în considerare aspectul moral, dacă ar trebui sau nu să mintă sau dacă minciuna va avea consecințe mai grave dacă vor fi prinși. Minciuna este o parte a ceea ce știi că vor trebui să facă pentru a evita pedeapsa, atunci când decid să se angajeze în actul lor dezaprobat sau ilegal. Într-un sens, este greșit să spunem că motivul pentru minciuna lor este cel de a evita pedeapsa. Motivul lor este acela de a obține o recompensă sau un beneficiu — dorința lui Tom de a avea o petrecere nesupravegheată —, iar minciuna face parte din ceea ce este necesar pentru a scăpa. Aceste minciuni sunt diferite de minciuni precum negarea lui Jack a faptului că a stricat computerul. Una este o minciună pentru a acoperi o plăcere ilicită, cealaltă este o minciună pentru a ascunde o greșală neintenționată. Succesul în oricare tip de minciună va duce la evitarea pedepsei.

Când un copil minte pentru a evita pedeapsa, cum ne simțim noi ca părinți depinde de ceea ce a făcut copilul („crima“ copilului, un fel de-a spune), ce fărădelege as-

cunde minciuna copilului și, desigur, vârsta lui. Există câteva aspecte care trebuie luate în considerare:

- Este copilul responsabil pentru ceea ce el sau ea a făcut? A fost o alegere făcută deliberat, pentru a face ceva ce copilul știa că părinții cred că este greșit?
- Care este răul făcut? A fost cineva rănit? A fost proprietatea prejudiciată? A fost violat un principiu important?
- Minciuna a înrăutățit lucrurile? Dacă copilul nu ar fi mințit, ar fi fost răul mai mic?

Să presupunem că Jack ar fi vărsat accidental cola pe tastatura computerului tatălui său în loc de a o fi dat jos de pe masă. Atunci, faptul de a nu fi sincer ar fi făcut pagubele mai costisitoare. Pentru că, dacă i-ar fi spus tatălui său imediat, înainte ca siropul lichid să se fi uscat, reparațiile computerului ar fi putut fi evitate sau mai puțin costisitoare. Dar nu s-a întâmplat aceasta. Minciuna lui Jack nu a ridicat costurile pagubei făcute computerului.

Fărădelegea lui Jack a fost un accident. Adolescenții deseori judecă greșit limitele corpurilor lor, izbind și lovind în jurul lor. Majoritatea oamenilor ar judeca fărădelegea lui Tom (petrecerea secretă) ca fiind cu mult mai gravă deoarece a fost deliberată și premeditată. Nimeni nu l-a forțat să dea o petrecere nesupravegheată; nu s-a întâmplat pur și simplu, a ales s-o facă. Jack nu și-a premeditat fărădelegea; Tom, da.

Deși mai puțin blamabil în termenii intenției, accidentul lui Jack a fost mult mai costisitor decât petrecerea lui Tom. Repararea computerului a fost scumpă, în